

ROLUL HAZARDULUI ÎN DESCOPERIRILE ȘTIINȚIFICE¹

I. FUNERIU

Mulțumesc Doamnei Rector pentru onoarea pe care mi-a făcut-o invitându-mă să susțin în fața domniilor voastre, în acest moment emoționant, când se inaugurează una din cele mai frumoase aule universitare din câte mi-a fost dat să văd vreodată, o conferință despre rolul hazardului în descoperirile științifice. Ghicesc, în această inițiativă, pe lângă un act de colegialitate și generozitate intelectuală, un gest cu valoare de simbol. Prea mult instituțiile noastre de învățământ superior ignoră însăși rațiunea lor de a fi, aceea preponderent academică, făcând concesii de natură birocratică ori mercantilă, străine de viața universitară autentică. Prin reazezerea priorităților în ordinea lor firească se dă *hic et nunc* un semnal ferm, chiar dacă discret – câtă vreme e implicit –, de închinare și revenire la valorile spirituale fixate de istoria și tradiția Almei Mater. Mă prezint aici în calitate de *profesor* și când rostesc acest cuvânt îi confer înțelesul său vechi, etimologic, provenit din verbul latinesc *profiteor, professus sum* care semnifică, în limba strămoșilor noștri, „cel care se mărturișește”. Căci nu o lecție *ex cathedra* doresc să produc, ci o confesiune intimă, prin care să împărtășesc celor tineri frânturi din experiența mea personală, din care ei să extragă (dacă nu sunt, cumva, lipsit de modestie) un oarecare... profit, iar congenerilor mei din această aulă academică le ofer posibilitatea de a-și compara și confrunta propriile idei și experiențe cu ale mele, într-o atmosferă fraternă, lipsită de

¹ Transcriere cu ne semnificative intervenții a textului înregistrat. Cititorul e prevenit că textul conține formulări orale, mici imperfecțiuni, unele benigne formule de *captatio* și câteva picanerii verbale asupra cărora nu am intervenit pentru a menține autenticitatea originalului. *Honni soit qui mal y pense !*

prejudecăți, dogme, invidii ignobile și suspiciuni, așa încât la sfârșit să putem rosti împreună, confirmând solidaritatea intelectuală care ne animă : GENS UNA SUMUS „formăm o singură familie”.

La mijlocul anilor '40, George Călinescu evoca în aula Academiei Române, întâmplări pitorești din timpul periplului său moldovean pe urmele lui Eminescu și Creangă. La mănăstirea Văratec, maica stareță l-a întâmpinat cu o ulcică de vin, numai că în formularea călinesciană vinul era „o licoare *exprimată* din struguri italici” ; altădată, un cârd de găște încearcă să-și ia zborul, ceea ce-i prilejuiește expresia *sui generis* „avântul *aviatic* al găștelor”, în sfârșit, constatând provincialismul târgurilor dintr-o regiune îndepărtată de capitală le numește : „orașe de provincie, aceste lumi *exorbitante*”. Auditoriul va fi fost nedumerit, dacă nu chiar consternat de aceste vecinătăți lexicale cu totul neașteptate. Unii le vor fi savurat din snobism, alții le vor fi pus pe seama excentricităților călinesciene, alții le vor fi aplaudat fără să le pătrundă înțelesul submers, cei mai mulți se vor fi lăsat cucerii de aspectul „ludic” (credeau ei) al asociațiilor imprevizibile. Între numeroșii ascultători, s-a aflat acolo din pură întâmplare² – un tânăr student la limbi clasice, sensibil ca nimeni altul la aventura cuvintelor. El a înțeles din discursul călinescian ceea ce le-a scăpat celorlalți : anume că frigiditatea expresivă a neologismelor e numai aparentă și că, dacă sondăm în istoria lor, așa cum a făcut Călinescu prin asociațiile sale, răsucindu-ne către obârșia noastră latinească, recuperăm imagini concrete de mult apuse. „Folosind un verb banal ca *exprima*, într-un context atât de surprinzător [...], Călinescu a întreprins tocmai o asemenea operație de « recuperare » a unei imagini irosite, printr-un efort regresiv de arheologie lexicală. Într-adevăr, în latină *exprimere* înseamnă „a stoarce”, fiind astfel apropiat îndeletnicirii viticultorilor. Structura lingvistică a cuvântului confirmă acest sens de bază, căci verbul *premere* înseamnă « a presa », iar prefixul *ex-* indică direcția spațială a mișcării, din interior către exterior, precum în *ex- it (ire)* « a ieși ».

² Într-o convorbire peste ani, acesta mi-a relatat întâmplarea : nu găsisse bilete la cinematografului Patria, unde rula filmul *La Charreuse de Parme* cu Gérard Philipe în rolul principal.

Dacă adăugăm că, în atare condiții, vinul devine *expresia* strugurilor, nu ne îndepărtăm prea tare de modul de a gândi al lui Călinescu³. Asemenea păpădiilor care își lasă în voie eoliană imponderabila sămânță, cuvântarea „divinului” a lansat în sală... supraponderabile idei. O sămânță va fi căzut pe piatră seacă, alta pe un sol arid sau neprimitor, alta neunde, în foc sau pe apă, una singură a poposit pe un sol fertil, unde a încolțit, a crescut și a rodit neașteptat, anume în mintea și sensibilitatea tânărului student aflat acolo din întâmplare, pe numele său : Tohăneanu. Plecând de la acest aparent derizoriu amănunt, s-a născut, peste ani, e drept, căci lungă i-a fost gestația, una din cele mai fascinante cărți de lingvistică românească, mirabilul *Dicționar de imagini pierdute* al lui Gheorghe Tohăneanu. Prin retrospectivă către obârșiile latine, dicționarul recuperează concretețea inițială a neologismelor, expresivitatea lor originară fiind regăsită printr-o arheologie *sui generis*. Căci majoritatea neologismelor sunt, la origine, imagini frumoase, dar opace pentru omul contemporan. Aceasta este fața ascunsă a lor, iar umanistul, care ar trebui să-l acompanieze pe lingvist, e dator s-o lumineze. Bruscă, tot ceea ce părea frigid și distant devine acum cald și apropiat. Din acest dicționar aflăm că *punctul* e *înțepătură* (*puncție*), că *dantelă* e *dințisor*, că *nuvelă* e rudă apropiată cu *nuia*, *virgula* cu *vărguță*, *insulă* și *insulină* cu *izolare*, că, prin urmare, Napoleon Bonaparte și Robinson Crusoe au fost, „și în sensul cel mai propriu al termenului, *isolați*, adică relegați pe o *insulă*”⁴. Coborând în istoria a zeci de neologisme românești, Tohăneanu recuperează poezia lor inițială, pierdută din ignoranță sau amnezie. Profesorul înviorează neologismul în conștiința vorbitorilor actuali, făcându-l să viețuiască altcum, mai sensibil și mai frumos. El devine astfel „un donator de sânge la spitalul cuvintelor, mântuitor și nu mânduitor al lor”, cum zice Blaga despre artiștii cuvântului, poezii. Citiți sau măcar răsfoiți acest dicționar și veți trăi senzația extraordinară că vă redescoperiți limba maternă. Întâmplarea a avut rolul ei, spre „norocul” neologismului românesc, reabilitat expresiv prin acest dicționar. Și studentul Tohăneanu a avut

³ G.I. Tohăneanu, *Dicționar de imagini pierdute*, p.5 și urm.

⁴ *Ibidem*, s.v. *izola* (p. 170)

noroc, asistând întâmplător la acea conferință ; și alții au avut acest noroc, însă, cum zicea odată Charles Chaplin : „norocul ajută numai mințile sănătoase”.

Abia acum se înțelege de ce, în titlul conferinței mele *Rolul hazardului în descoperirile științifice*, am folosit neologismul *hazard*, în locul neoașului *întâmplare*. Am vrut, prin această opțiune lexicală, să ilustrez, în semn de omagiu adus magistrului nostru G.I. Tohăneanu, istoria ascunsă a termenului punându-i în lumină evoluția. Căci *hazardul* provine din arabul *az-zahr* „joc de zaruri”. Limbile romanice n-au păstrat cuvântul primitiv *zar* (noi îl avem din turcă), dar au reținut un derivat al acestuia, *hazard*, care vasăzică : „la aruncarea zarului”, adică „întâmplător”. Cu titlu de curiozitate, limbile romanice n-au reținut termenul latinesc *alea* (Cf. fr. *dé*, it. *dato*, sp. *dado*, port. *dado*), cunoscut de noi din celebra „sentință” a lui Cesar rostită la trecerea Rubiconului : „*Alea jacta est*” (a fost aruncat, așadar, *zarul* și... CE ZAR !). Din *alea* îl avem pe *aleatoriu* (prin intermediul fr. *aléatoire*) pe care-l folosim azi atât de des, uitându-i originea îndepărtată.

Umanitatea a fost marcată, de-a lungul istoriei ei milenare, de descoperiri care i-au dirijat în direcții neprevăzute destinul, multe din acestea fiind rodul direct al unor întâmplări cu totul neașteptate. În jurul lor s-au creat mitologii și legende pe care unii, fără dreptate, le contestă, coborând discuția din perimetrul verosimilului în zona adevărului factologic, strict istoric. Se spune că Arhimede a descoperit legea ce-i poartă numele plutind relaxat în vana din baie, când, deodată, constatând că e mult mai „ușor” *inside* decât *outside*, exclamă din toți răunchii : EVRIKA !, speriindu-l de moarte pe cel ce-i întreținea focul de sub cadă, și formulează spontan propoziția magică : „orice corp scufundat într-un lichid, este împins de jos în sus cu o forță egală cu greutatea lichidului dezlocuit”. Mare noroc cu relaxantele băi grecești din antichitate (cele romane aveau alte finalități, mai puțin științifice), că în Evul Mediu șansa unei asemenea descoperiri ar fi fost minimă. Medicul către rege : „Sire, ar trebui să faceți baie mai des !” „Cât de des ?”, întreabă suveranul panicat. „Măcar de două ori pe an” recomandă cu umilință acesta. Nu-i vorbă că nici mai târziu salubritatea corporală nu era un ideal, ba

dimpotrivă chiar, din moment ce însuși Napoleon îi recomandă epistolar Iosefinei acest mic detaliu în vederea unui iminent moment erotic : „Chère Joséphine, j'arrive, ne te laves pas !”. Norocul lui Arhimede că nu s-a născut în Evul Mediu, la curtea regelui Arthur, ci în antica Grece, unde igiena corporală era la loc de cinste, unde corpul omenesc era un ideal al frumosului, un *datum* al armoniei cosmice (Cf. neologismul *cosmetic*), dar norocul cel mare a fost mintea lui sănătoasă, care dintr-o banală întâmplare a știut să extragă legea ce-i poartă numele.

America însăși a fost descoperită din întâmplare. Navigatorul Columb, convins de geografii vremii că pământul e rotund și constrâns de embargoul din est, se hotărăște să plece după mirosenii în India, ocolind pământul prin vest. Traversează Atlanticul, ajunge în America, întâlnește pieile roșii, cărora *indieni* le spune, se întoarce cu fabuloase comori acasă, redresând starea economică precară a Spaniei. Sărbătorit cu pompă la un banchet, stârnește invidia comese- nilor, care-i bagatelizează descoperirea. „Mare lucru”, exclamă aceștia, „dacă pământul e rotund, nu-i oare absolut normal că poți ajunge în India și prin vest” ? Suportă cât suportă navigatorul nostru ignara lor invidie, apucă în mână un ou ce se găsea întâmplător pe masă și se jură : „eu voi face oul acesta să stea pe masă în cap, în perfect echilibru, dar mai întâi încercați voi”. Încercările lor eșuând, rând pe rând, aceștia i-au returnat oul somându-l s-o facă el. Imperturbabil, Columb lovește ușor oul turtindu-l în cap, îl așază pe masă în perfect echilibru spre consternarea convivilor. „Păi asta am știut și noi” au izbucnit ei revoltați. „Nici nu mă îndoiesc”, răspunde navigatorul, „numai că trebuia să vă treacă prin cap !” „Și să aveți o minte sănătoasă” continuăm noi cu gândul la cuvintele lui Chaplin.

Biograful lui Isaac Newton, William Stukeley, povestește cum a descoperit savantul englez legea atracției universale : „I-a căzut un măr în cap, când ședea sub pom într-o poziție contemplativă”. Adevărat măr al cunoașterii nepăcătoase ! Mărul, acest malefic fruct al tragediei paradisiace sau al dezastrelor terestre din Troia, e reabilitat de Newton ca urmare a unei tot banale întâmplări. Dacă s-ar fi relaxat sub un cireș, un vișin ori salcâm ori chiar sub un măr primăvara, dacă mărul nu era copt ori nu adia vântul, ori dacă mărul

nu-i cădea pur și simplu în cap, trezindu-l din reverie și stârnind declicul, poate că legea aceasta ar fi rămas mulți ani în stare, să zic așa, latentă, potențială, în orice caz *neexprimată* ca să ne întoarcem la vocabula călinesciană de la început. Abia atunci celebrul savant și-a pus cea mai simplă întrebare din lume, pe care zeci de secole înaintea lui niciun muritor nu și-a pus-o : de ce cade mărul *în jos*, de ce nu o ia în sus, la dreapta sau la stânga, de ce tocmai *în jos* ? Și a găsit explicația formulând legea gravitației ce-i poartă numele și care a revoluționat mecanica. Câți oameni n-au avut „norocul” să le cadă un măr în cap, ba unora le-au căzut chiar pere mălăiețe, dar să nu uităm vorba lui Chaplin : „Norocul ajută numai mințile sănătoase”.

Milioane și milioane de oameni au plătit cu viața de-a lungul vremii pierind de tuberculoză, boală al cărei agent patogen e bacilul lui Koch. Din trenul ce trece prin Câmpina putem zări strania arhitectură a castelului construit de mintea rătăcită a lui B.P. Hasdeu, în urma morții de tuberculoză, la numai 17 ani, a fiicei sale, Iulia. Remediul acestui teribil flagel, care a marcat secole de-a rândul omenirea, a fost descoperit, tot dintr-o întâmplare, de chimistul biolog Alexander Fleming. Într-o zi de sâmbătă, savantul a lăsat între geamurile laboratorului său eprubeta în care a cultivat bacilul lui Koch cu scopul de a învăța cum să-l distrugă. Uită de el acolo câteva zile, după care, recuperându-l, constată că e mucegăit. Un om obișnuit ar fi aruncat eprubeta la gunoi fără a o mai examina. Fleming însă, examinându-i conținutul, constată distrugerea totală a microbilor. De aici până la descoperirea *penicilinei* și a antibioticelor a mai rămas un singur pas pe care Fleming l-a făcut cu dezinvoltură, salvând omenirea de atâtea și atâtea maladii. Numele însuși al *penicilinei* e din latinește, unde *penicillium* înseamnă „mucegai” ! A fost cu noroc această întâmplare ? Poate, dar să nu uităm totuși că norocul a dat peste o minte sănătoasă !

În sfârșit, Antoine Becquerel. Pune în același sertar un eșantion de minereu de uraniu și o placă fotografică (savantul era fotograf amator). A doua zi constată că placa fotografică e impresionată și deci inutilizabilă. Nu înțelege cauza, dar nu se dă bătut și în ziua următoare repetă experiența în condiții identice. Rezultatul e același. Atunci își dă seama că minereul său are o proprietatea surprinzătoare

pentru materie, aceea de a emite raze, prin urmare e... radioactiv. Mai trebuie oare să spun că *radius* în latinește „rază” înseamnă, că primul element radioactiv descoperit după experiențele lui Becquerel a fost botezat *radium*, că savantul nostru a avut noroc și că mai avea și o minte sănătoasă ?

Acum, în ultima parte a conferinței, doresc să relatez două trei întâmplări pe care le-am trăit personal și care mi-au marcat destinul profesional. Nu înainte de a face o precizare de bun simț. Sper ca toți cei de față să fiți de bună credință – fapt asupra căruia nu am motive de îndoială – și să nu interpretați confesiunea ce urmează drept semn de nemăsurat orgoliu, din moment ce îndrăznesc să plasez „descoperirile” mele științifice datorate întâmplării în prelungirea acestor mari descoperiri ale umanității. *Toute proportion gardée*, zice francezul, cine interpretează altfel gestul meu o face pe propria răspundere, iar eu îi voi replica cu vorbele regelui Eduard al III-lea, adresate acum șapte secole curtenilor săi, când își suspenda la butonieră jartiera pierdută în timpul menuetului de contesa de Salisbury, salvându-i, astfel, onoarea : „*Honni soit qui mal y pense*” ! Om fiind și supus vanităților lumești, păstrez egotica speranță că, la sfârșitul relatărilor mele, care nu vor ocoli anecdotică intimă a evenimentelor, veți concede măcar atât : conferențiarul nostru are, totuși, o minte sănătoasă. Risc, așadar, în fața domniilor voastre trei confesiuni ce țin de intimitatea actului cercetării, cu speranța că ele nu vă vor părea frivole.

Caietul de matematică

La mijlocul anilor '70, când începusem să-mi adun material pentru teza de doctorat despre versificația românească, am intrat într-o librărie să-mi cumpăr „coli ministeriale”, cum se zicea pe vremuri, coli A 4, cum se zice azi. Răspunsul librăresei veni prompt : „Nu este (sic !)” . Începuse criza. „Bine, atunci hârtie de care-o fi” . „N-avem decât caiete de matematică” . „Bune și alea” am replicat adaptându-mă la situație și așa am ajuns acasă cu cinci caiete „cu pătrățele” pe care le-am umplut în câteva luni cu semnele prozodice convenționale, marcând adică prin simbolul [–] silabele accentuate și prin simbolul [∪] pe cele neaccentuate dintr-un corpus poetic alcătuit din câteva sute de poezii. Faptul că acele caiete aveau pătrățele m-a

obligat să așez semnul convențional pentru silabele respective fiecare în interiorul unui pătrățel. În felul acesta am obținut o perspectivă verticală perfectă, care m-a ajutat să extrag concluzii nebănuite în legătură cu natura ritmului românesc. Niciunul dintre cercetătorii versificației românești n-a beneficiat de o întâmplare asemănătoare, ceea ce i-a împiedicat să „vadă” realitatea ascunsă a lucrurilor și să continue a defini ritmul poetic pe baza unor criterii neperformante, ca să nu le zic eronate. Criza de hârtie și-a dovedit astfel utilitatea, că dacă aș fi găsit la librărie coli albe...

Convoiul mortuar

Perspectiva verticală a structurilor metrice, oferită mie cu generozitate de... criza hârtiei „ministeriale”, mi-a semnalat prompt imperfecțiunile prozodice între care versurile hipertrofiate de exemplu. Un vers care are o silabă în plus față de toate celelalte dintr-o poezie devenea astfel suspect, căci „sărea în ochi” la o simplă privire a schemelor metrice de pe caietul de aritmetică. Unul dintre acestea a fost versul din *Împărat și proletar* : „Și flotele puternice ș-armatele făloase”, care numără 15 silabe în loc de 14, cât pretinde stasul prozodic. Am observat numaidecât că eroarea de metrică e în primul emistih : *Și flotele puternice*, căci acesta conține 8 silabe în loc de 7. Am înregistrat „accidentul” ca pe o curiozitate căreia, inițial, nu i-am dat prea mare importanță. Mai târziu, constatând că sute de emistihuri ale alexandrinului românesc urmează fidel regula celor 7 silabe, neregularitatea sesizată a început să mă urmărească, treptat, cu puterea unei obsesii. Din când în când versul hipertrofiat îmi revenea în memorie, fără să-i găsesc o explicație satisfăcătoare. Până într-o zi. Mă plimbam oarecum absent pe Aleea Trandafirilor din Timișoara. Era o zi de vară toridă, cu soare strălucitor. Deodată, după colțul străzii, a apărut un convoi mortuar care se apropia de mine. Când a ajuns în dreptul meu, un nor negru a acoperit (întâmplător, fiți liniștiți !) soarele și s-a făcut întuneric. În momentul acela mi-au venit în minte versurile lui Eminescu din postuma *Povestea magului călător în stele* :

Pe fruntea lui cea ninsă de aur *diadem* –

Părea c-așteaptă-a [sic !] *morții întunecos problem*.

Brusc mi-am reamintit vremea studenției, când la orele de limbă literară profesorul Ștefan Munteanu ne vorbea de ezitățile de gen din opera poeților secolului al XIX-lea. Acestea erau exploatare, zicea profesorul, *propter necessitatem metricam*. Sistem sau sistemă, diadem sau diademă, problem sau problemă. Ezitarea se extinde și asupra adjectivelor (umbre *umezi*, temniți *large* etc.). Cum masculinul avea o silabă în minus față de varianta feminină, m-am gândit că, *mutatis mutandis*, adevăratul emistih trebuie să fi fost : *Și flotele puternici*, câtă vreme astfel – pierzând o silabă (*puternice* are patru silabe, *puternici* trei) –, versul se înscria perfect în standardul prozodic, fără să contrazică norma literară a vremii. Triumfător și entuziast, m-am înfățișat înaintea conducătorului meu de doctorat, povestindu-i întâmplarea care m-a condus la soluția textologică ce „repara” prozodia eminesciană. Chiar dacă mi-a apreciat raționamentul, profesorul mi-a temperat entuziasmul, avertizându-mă că, în absența probelor autografe, e riscant să emiți verdicte sau judecăți definitive. A făcut apoi – cu dreptate – referire la scrupulozitatea proverbială a lui Perpessicius, pe care-l cunoscuse în tinerețe. În loc să mă descurajeze, rezervele magistrului meu mi-au stârnit ambiția juvenilă și a doua zi m-am înființat la biblioteca universității, am scos, spre disperarea bibliotecarei, toate edițiile Eminescu pe care le-am găsit în fișier cu speranța – destul de vagă de altfel – că voi găsi vreun facsimil cu textul autograf al poetului care să-mi confirme intuiția textologică. Șansa mi-a surâs mai repede decât mă așteptam. La p. 294 din vol. I al ediției din 1964 a lui Perpessicius am găsit facsimilul manuscrisului dintr-o variantă a poeziei purtând titlul inițial *Umbre pe pânza [sic] vremii*), unde se poate desluși limpede versul originar : *Și flotele puternici...* Îmi amintesc reacția profesorului meu când i-am prezentat „proba”. A examinat îndelung facsimilul, a apropiat și îndepărtat de mai multe ori volumul de ochelarii cu serioase dioptrii pe care-i purta permanent și, parcă nevenindu-i să-și creadă nici ochilor și nici ochelarilor, îl aud exclamând: „Rodica, adă-mi lupa”, căci avea o lupă pe care o folosea din când în când. După ce lupa și-a dovedit utilitatea, am admis împreună, de comun acord, că hazardul meteorologic și-a făcut datoria. „Desfășori artilerie grea pentru a vâna muște”, îmi scria un confrate căruia i-am

relatat întâmplarea și consecințele ei. „Atât numai că musca-i în lapte și nu știu dacă mai ai poftă să-l bei” i-am replicat oarecum disperat, constatând că gândul lui s-a oprit la meschinăria aparentă a demonstrației, uitând că în artă detaliile fac toată sarea și piperul, că în poezie reflexivitatea (conotația) e mai importantă decât tranzitivitatea (denotația) și că aici o cât de mică nuanță pierdută poate să-i compromită definitiv lirismul.

Ediția Macedonski

Vreo zece ani mai târziu, lucrând în cadrul Academiei Române la un contract de cercetare vizând istoria limbajului poetic românesc, colegul meu Eugen Dorcescu, șeful colectivului de stilistică, m-a invitat să redactez o monografie a versificației unui poet reprezentativ, la alegere, din secolul al XIX-lea. Trebuia să mă decid rapid și atunci am hotărât, fără prea multă reflecție : Macedonski. Motivul principal a fost unul întâmplător : știam că am acasă ediția Marino din 1966–67, primită ca premiu pentru participarea în studenție la o sesiune de comunicări. Mă gândeam că, fiind a mea, pot s-o maltratez în voie cu însemnări direct pe text, ceea ce nu mi-ar fi fost permis pe o ediție împrumutată de la bibliotecă. Urmărind pas cu pas realizările prozodice (de data asta am cumpărat intenționat caiete de matematică), am fost surprins de nenumăratele erori de versificație depistate în opera poetului. Știindu-l, din articolele sale teoretice, parnasian în concepție, adică adept al perfecțiunii formale, gândul m-a dus întâi și-ntâi la... demagogie. Când însă numărul erorilor înregistrate se apropia de o mie, beneficiind de experiența mea relatată mai înainte, s-a produs declicul : nu cumva erorile sunt ale editorului și nu ale poetului ? Intuiam cumva că poetul putea să aibă toate păcatele din lume, mai puțin pe cel al demagogiei, căci Macedonski „păcătuia” destul de des, dar întotdeauna sincer. Nici notorietatea indiscutabilă a editorilor (Tudor Vianu și Adrian Marino) nu m-a inhibat după episodul Perpessicius. Atât numai că, dacă vrem să fim până la capăt drepți, la Perpessicius e vorba de *errare*, în timp ce la Marino e vorba de... *perseverare*. Verificarea, prin confruntarea cu textele autografe de la Biblioteca Academiei, mi-a confirmat supoziția și mi-a dat apoi posibilitatea să emendez erorile editoriale în cartea din 1995 pe care am intitulat-o *Al*.

Macedonski. Hermeneutica editării, deranjând lumea filologică, câtă vreme era în joc prestigiul unor nume notorii ale umanioarelor românești. Am devenit apoi, drept recompensă, un bun încasator de „palme și injurii”.

Eșecurile în domeniul cercetării se explică uneori prin incapacitatea actorilor din sistem de a specula oportun neașteptatele cadouri pe care ni le face uneori hazardul, iar alteori prin aprehensiunea de a exploata, asemenea lui Colombo și lui Columb, cele mai neînsemnate detalii oferite de întâmplare pentru a descoperi criminalul sau... America. Când își încheie investigația, cercetătorul nu trebuie să se aștepte la avantaje, ba, dimpotrivă, trebuie chiar să se teamă de represalii, căci ignara invidie pândește la tot colțul. Nu uităm că Pasteur a fost scuipat la Academie după descoperirea vaccinului, fiindcă cei 40 de nemuritori, i-am numit pe academicienii francezi, nu erau de acord cu inocularea prin vaccinare a microbului fatal. Ce să mai zicem de Jan Huss sau de Giordano Bruno, care pentru ideile lor – pe care timpul le-a validat peste secole –, au fost arși pe rug? Raportându-ne la aceste ilustre nume, trebuie să ne resemnăm cu serenitate, când evaluatori ignari resping proiecte pe criterii numai de ei știute, când suntem admonestați fără vină sau înjurați de-a dreptul în pamflete pentru vina de a fi spus lucrurilor pe nume, când ni se respinge o promovare pe care o merităm. Observăm și alte nedreptăți, în linie etimologică, de pildă, pentru că însuși continentul american perpetuează numele navigatorului Amerigo Vespucci, pe când înaintașul lui s-a mulțumit să nășească o țară nevoiașă, Columbia, cu capitala, totuși, la *Bogota*, toponim ce pare a contrazice tocmai paupertatea, dar numai în românește, căci etimonul slav e necunoscut în America Latină. Și ar mai fi ceva: falsa credință a multora că descoperirile sunt consecința firească a crispărilor și încrâncenărilor, a granturilor eligibile, a editurilor cu ștaif, a ISI-urilor și PC-urilor, a titlurilor universitare și academice. Prea repede uităm că Platon însuși, cu aproape 2500 de ani în urmă, își propaga ideile în cel mai modest și firesc mod cu putință, prin grădinile dedicate de atenieni miticului erou grec Akademos, de la numele căruia se trage, azi, cel al *Academiilor*, iar Aristotel obișnuia să poarte discuții cu elevii săi plimbându-se (*peripatetic*: *peri-* „împrejur”, *pateo* „a păși”) prin

aceleași locuri, probabil. Mai e apoi și libertatea gândului, „Die Gedanken sind frei”, cum spun nemții „peripatetizând” cu Mercede-surile lor, apoi „paricidul” maștrilor, dar mai ales pasiunea nestinsă de-a lungul întregii vieți întru IDEE, cum ar spune Noica, cu un cuvânt, consecvența : *Scribens mortuus est* „să te stingi cu condeiul în mână”, cum zice Cicero despre Platon, elogiindu-l lapidar, așa cum numai latina știe s-o facă.

P.S. O știre de ultima oră, sosită în chiar ziua când pregăteam pentru tipar textul (11.10.2011), mă (ne) pune pe gânduri. Ca să nu fiu suspectat de invenții ignobile, care să confirme spectaculos, în spiritul conferinței mele, rolul HAZARDULUI, redau fragmentar textul apărut în revista „Financiarul” din 10.10.2011, cu privire la decernarea premiului Nobel pentru chimie : „În 1982, declarația lui Schechtman că a descoperit o asemenea substanță [cvasicristalele, n.n.] a provocat atât de multe controverse încât șeful său l-a rugat să părăsească instituția și laboratorul unde a realizat descoperirea, Institutul Național American de Standarde și Tehnologie din Gaithersburg, Maryland. « Păcatul » lui Schechtman a fost acela de a identifica un cristal care a încălcat regula de aur a simetriei chimice. [...] Academia [suedeză] a subliniat importanța originalității lui Schechtman. « Chiar și cei mai mari oameni de știință nu sunt imuni la a rămâne blocați în convenție », au explicat reprezentanții instituției. « A avea o minte deschisă și a avea curaj să pui la îndoială ceea ce se cunoaște pot fi de fapt cele mai importante trăsături ale caracterului unui om de știință »”.